

DECYZJA NINIEJSZA JEST PRAWOMOCNA

Wrocław, dnia 26.10.2022 r.,
Dolnośląski Wojewódzki Konserwator Zabytków

Daniel Gibski

**Dolnośląski Wojewódzki
Konserwator Zabytków**

WRiD.5130.16.2022.KM
za zwrotnym potwierdzeniem odbioru

Wrocław, dnia 17.10.2022 r.

Numer rejestru zabytków:

A/6228

DECYZJA

W SPRAWIE WPISANIA ZABYTKU DO REJESTRU ZABYTKÓW

Działając na podstawie art. 89 pkt 2 i art. 9 ust. 1, w związku z art. 6 ust.1 pkt 1 litera g), art. 7 ust. 1, ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2022, poz. 840 t.j.) oraz art. 104 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. - kodeks postępowania administracyjnego (Dz. U. 2022, poz. 2000 t.j.), w wyniku postępowania administracyjnego przeprowadzonego z urzędu,

orzekam

wpisać do rejestru zabytków województwa dolnośląskiego następujący zabytek nieruchomy: **park założony wokół dawnego szpitala i sanatorium gruźliczego, obecnie Dolnośląskiego Centrum Rehabilitacji i Ortopedii, położony przy ul. Janusza Korczaka w Kamiennej Górze, gm. Kamienna Góra, pow. kamiennogórski, na działkach ewidencyjnych nr 10/5, nr 10/6, północnej części działki nr 10/7, południowej części działki nr 76, obręb Kamienna Góra-8, w granicach jak na załączniku nr 2 (załączniku graficznym), stanowiącym integralną część niniejszej decyzji.**

UZASADNIENIE

Dolnośląski Wojewódzki Konserwator Zabytków dnia 07.07.2022 r. wszczął postępowanie administracyjne w sprawie wpisania do rejestru zabytków parku usytuowanego wokół dawnego szpitala i sanatorium gruźliczego, obecnie Dolnośląskiego Centrum Rehabilitacji i Ortopedii w Kamiennej Górze. W dniu 29.07.2022 r. przeprowadzono dowód z oględzin przedmiotowego obiektu. Postanowieniem nr 533/2022 Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 12.09.2022 r. dopuszczono jako dowód w postępowaniu protokół z oględzin z dnia 29.07.2022 r., opinię Narodowego Instytutu Dziedzictwa z dnia 20.10.2020 r. w przedmiocie określenia historycznych granic założenia parkowego przy Wojewódzkim Szpitalu Chorób Narządu Ruchu, obecnie Dolnośląskim Centrum Rehabilitacji i Ortopedii położonym przy ul. Janusza Korczaka 1 w Kamiennej Górze oraz ewidencję parkową – katalog parków województwa dolnośląskiego dla założenia parkowego w miejscowości Kamienna Góra. Pismem z dnia 12.09.2022 r. strony zostały powiadomione o zakończeniu postępowania oraz o możliwości zapoznania się z aktami sprawy, wypowiedzenia się co do zebranych dowodów i materiałów, w tym składania wniosków i uwag.

Dolnośląski Wojewódzki Konserwator Zabytków ustalił stan faktyczny i prawny sprawy i zważył, co następuje.

Park założony wokół dawnego szpitala i sanatorium gruźliczego, obecnie Dolnośląskiego Centrum Rehabilitacji i Ortopedii otacza budynki dawnego zespołu szpitalnego i sanatoryjnego, zgrupowane w dwóch zespołach, między którymi rozmieszczono pętle dróg dojazdowych i spacerowych oraz zabudowę towarzyszącą. Założenie położone jest na wschód od historycznego centrum Kamiennej Góry, nosi cechy założenia naturalistyczno-krajobrazowego, w którym komponowana zieleń przenika się z naturalnie zastanym krajobrazem o charakterze leśnym.

Zespół szpitalny dla chorych na płuca powstał z inicjatywy fundacji cesarzowej Augusty, której celem była budowa sieci szkół i szpitali na terenie całych Niemiec. W roku 1904 ukończono budowę szpitala (pawilon I), znajdującego się obecnie w zachodniej części założenia; w 1907 roku dobudowano dodatkowe skrzydło szpitalne (szpital przeznaczony był dla osób dorosłych), w 1910 roku w nieznacznym oddaleniu od kompleksu wzniesiono willę przeznaczoną dla lekarzy, rok później zbudowano dom ogrodnika. W latach 1919-1923 w części wschodniej kompleksu wybudowano sanatorium przeciwgruźlicze dla dzieci (pawilon II), którego patronem został cesarz Wilhelm II. Zabudowie towarzyszyły budynki o mniejszej skali, przeznaczone dla personelu medycznego i zabudowa pomocnicza. Obie części zespołu wzniesiono w odmiennej stylistyce, pierwsza nawiązywała formą do rodzimej architektury uzdrowiskowej, o bryłach rozczłonkowanych licznymi ryzalitami i loggiami. Późniejsza część kompleksu

stylem nawiązywała do modernizmu i reprezentowała utylitarny stosunek do architektury. Kompleks szpitalno-sanatoryjny został wzniesiony na terenie oddalonym od zabudowy miejskiej, otoczony zielenią. Zagospodarowanie przestrzeni realizowane było w etapach, równolegle z wznoszeniem zabudowań w poszczególnych jego częściach.

Główna oś kompozycyjna założenia pokrywała się z najważniejszą osią widokową. Elementem wyeksponowanym na głównej osi założenia został budynek szpitalny (pawilon I), wzniesiony jako pierwszy. Wraz z jego budową trwało rozplanowanie otoczenia – zniwelowano nierówności terenu przed fasadą gmachu i urządzono rozległe tarasy ziemne, po których poprowadzono liczne alejki spacerowe. Ciągi piesze poprowadzono dalej na zachód od budynku, po zboczu wzniesienia i połączono z istniejącym systemem ścieżek leśnych, prowadzących m.in. do niewielkiego prywatnego schroniska na jego szczycie, znajdującego się na wschód od kompleksu (schronisko obecnie nie istnieje, pozostały jedynie fundamenty). W południowo-wschodniej części parku drzewa i krzewy zostały nasadzone wtórnie; okalały polany i ścieżki spacerowe, zapewniając jednocześnie odpowiednią ekspozycję budynku szpitalnego z różnych perspektyw i punktów widokowych. Układ parku został zmodyfikowany wraz z planem rozbudowy założenia, który nastąpił w kolejnej dekadzie.

Park założony wokół dawnego szpitala i sanatorium pierwotnie otoczony był ogrodzeniem o formie nawiązującej do parkanu. Jego zachodnia i północna część ma charakter leśny, porośnięty w znacznym stopniu drzewostanem iglastym, który do dziś zachowuje pierwotne ukształtowanie. Zadrzewioną przestrzeń poprzecinano licznymi ścieżkami i duktami. Część południowa obszaru to uporządkowana kompozycja parkowa, o ukształtowanej sieci pieszych dróg przecinających płasko kształtowane tereny trawiaste, poprowadzone łukami i tworzące polany z rozrzuconymi miejscami grupami drzew i krzewów. Główna droga dojazdowa została wyasfaltowana, jej przebieg jest zgodny z wytyczonym pierwotnie, w formie dwóch ząbających się pętli, poprzecinanych mniejszymi ścieżkami, dzięki którym możliwe było dotarcie do najdalszych skrajów parku.

Na terenie parku występuje zróżnicowany gatunkowo drzewostan – w północnej części założenia w przeważającej liczbie tworzą go świerki, modrzewie, buki i jawory, w części południowej drzewostan uzupełnia zieleń niższa, formowana na żywopłoty, klomby itp. Teren parku porastają drzewa o wymiarach pomnikowych (m.in. buk, sosna, świerk, daglezja, lipa) oraz znaczna liczba samosiewów. Gatunki rozpoznane jako elementy historycznej kompozycji zieleni to przede wszystkim dęby, świerki lipy, klony, jesiony, daglezje, wierzby, kasztanowce, buki, modrzewie, żywotniki. Zieleń w południowej części terenu została rozmieszczona w grupach, szpalerach oraz alejach (wzdłuż ciągów komunikacyjnych), w północnej, zachodniej i wschodniej części założenia – swobodnie.

Teren parku zamyka się w granicach wyznaczonych w czasie budowy każdego z etapów zabudowy zespołu sanatoryjno-szpitalnego. Częściowo wyznacza go istniejące ogrodzenie, częściowo ukształtowanie terenu i nasadzona roślinność. Na północy granicę założenia wyznacza bieg drogi leśnej (drogi spacerowej), wzdłuż której widoczne są częściowo zachowane w terenie granitowe słupki ogrodzeniowe z pozostałościami kotew (część słupków przewrócona, leżąca przy ścieżce) oraz zachowane filary jednej z furt wejściowych na teren założenia. Od północno-wschodu, wschodu oraz południowo-zachodu granica parku w dużej mierze pokrywa się z przebiegiem ogrodzenia Dolnośląskiego Centrum Rehabilitacji i Ortopedii (betonowe ogrodzenie wykonane z pełnych przęseł z ażurowym zwieńczeniem wspartych na słupach zakrzywionych do wewnątrz, miejscami ogrodzenie wykonane zostało z paneli z siatki rozpiętej na metalowych słupkach). Od południa granica parku przebiega wzdłuż drogi leśnej (początek przy zbiornikach wodnych położonych we wschodniej części parku), na północ od zabudowań należących do szpitala, następnie wzdłuż drogi asfaltowej, do bramy wjazdowej na teren założenia.

Park nosi znamiona celowej kompozycji przestrzennej (zakładanej od podstaw), w której wykorzystano naturalne ukształtowanie terenu i zastany drzewostan, wzbogacony o wtórne nasadzenia. Ścieżki parkowe powstały w dużej mierze wzdłuż dawnych duktów leśnych na terenie porośniętym naturalnie drzewostanem. Układ ścieżek i dróg w znacznym stopniu pozostaje czytelny. Nawierzchnia dróg i ścieżek jest zróżnicowana, wykorzystano asfalt, kamień, na terenach zadrzewionych drogi gruntowe zostały jedynie utwardzone. Teren jest rozległy, zróżnicowany kompozycyjnie i funkcjonalnie, w znacznym stopniu zachował cechy pierwotnie komponowanego założenia, a więc walory autentyczności.

Zgodnie z art. 6 ust. 1 pkt 1 litera g) wyżej cyt. ustawy, ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni; art. 3 ww. ustawy określa, że zabytkiem jest nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Bezspornie park założony wokół dawnego szpitala i sanatorium gruźliczego, obecnie Dolnośląskiego Centrum Rehabilitacji i Ortopedii w Kamiennej Górze, jest dziełem człowieka i stanowi świadectwo minionej epoki, gdyż – jak wykazano – został założony w dwóch etapach na początku XX wieku, równolegle z etapami budowy zespołu szpitalno-sanatoryjnego. Mimo że powstawał w odstępach czasowych, założenie parkowe zachowało spójność stylistyczną. Park został zakomponowany z wykorzystaniem naturalnego ukształtowania terenu, zgodnie z zasadami klimatoterapii przy leczeniu gruźlicy i chorób płuc praktykowanej od XIX stulecia. Jak wskazano w opinii Narodowego Instytutu Dziedzictwa związane z kompleksem sanatoryjnych szpitali gruźliczych założenie parkowe obejmuje rozległy, zróżnicowany funkcjonalnie i kompozycyjnie obszar. [...] Przedmiotowe założenie w znacznej mierze utrzymało granice wytyczone przed rokiem 1945. Część spośród nich wyznaczają ciągi komunikacyjne o historycznym przebiegu, niepoddane większym modyfikacjom. W ewidencji parkowej dla założenia zieleni w Kamiennej Górze wskazano, że dominująca część zieleni parku tworzą drzewostany o charakterze leśnym. [...] Zieleń planowaną, kształtowaną od podstaw (równolegle z budową obiektów szpitalno-sanatoryjnych), tworzą elementy zieleni wysokiej o swobodnej kompozycji. Większe i mniejsze grupy drzew i krzewów, nieregularnie

rozmieszczone w otoczeniu ścieżek spacerowych oraz polan parkowych, nadają krajobrazowy charakter całemu założeniu. [...] Zieleń o charakterze leśnym płynnie przenika się z elementami zieleni o charakterze planowym. Zróżnicowane ukształtowanie terenu zwiększa walory kompozycyjne parku. Park został stworzony jako przemyślana kompozycja, integralnie związana z zabudową sanatoryjno-szpitalną. Stanowi historyczne, komponowane założenie z dobrze zachowanym starodrzewiem, powiązane kompozycyjnie i przestrzennie z budynkami sanatoryjno-szpitalnymi, co świadczy o jego wysokich walorach artystycznych, historycznych i przyrodniczych.

Ważnym czynnikiem decydującym o lokalizacji założenia parkowego i całego zespołu sanatoryjnego były walory topograficzne – powstało na stoku wzgórza, o sierpowatym zarysie, łagodnym nachyleniu, z trzech stron zamykającego płytką kotlinę. Południowe nachylenie zbocza zapewniało znaczne nasłonecznienie, a północna część porośnięta drzewostanem leśnym – ochronę przed wiatrem. Dopelnieniem były czynniki widokowe – perspektywa widokowa otwierająca się w kierunku zespołu klasztornego w Krzeszowie z pasmami górskimi w tle. Powyższe czynniki sprzyjać miały kuracjom w procesach rekonwalescencji i niwelować objawy chorób ze strony układu oddechowego. Uwzględnienie istotnych warunków klimatycznych, opartych na naturalnym ukształtowaniu terenu, które w części zmodyfikowano w celu podniesienia walorów widokowych stanowi o braku przypadkowości w tworzeniu założenia i projektowaniu zieleni parkowej, co świadczy o walorach naukowych. Park o cechach naturalistyczno-krajobrazowych jest materialnym świadectwem przeszłości oraz istotnym elementem lokalnej tożsamości kulturowej.

Zgodnie z art. 7 ww. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, wpis do rejestru zabytków jest jedną z form ochrony zabytków, która ma na celu zachowanie zabytku, w tym wypadku parku założonego wokół dawnego szpitala i sanatorium gruźliczego, obecnie Dolnośląskiego Centrum Rehabilitacji i Ortopedii w Kamiennej Górze, którego wartości zasługują na zachowanie a ochrona leży w interesie społecznym.

Z tych względów orzeczono jak w sentencji.

Od decyzji niniejszej przysługuje stronom – na podstawie art. 127 § 1 i art. 129 § 1 i § 2 k.p.a. i art. 93 ust. 1 ww. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami – odwołanie do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, w terminie 14 dni od jej doręczenia, za pośrednictwem Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków ul. Władysława Łokietka 11, 50-243 Wrocław.

Zgodnie z art. 127a. § 1 i § 2 ww. ustawy w trakcie biegu terminu do wniesienia odwołania strona może zrzec się prawa do wniesienia odwołania wobec organu, który wydał decyzję; z dniem doręczenia organowi oświadczenia o zrzeczeniu się prawa do wniesienia odwołania przez ostatnią ze stron postępowania, decyzja staje się ostateczna i prawomocna.

UWAGA ! NUMER REJESTRU ZOSTANIE NADANY PO UPRAWOMOCNIENIU NINIEJSZEJ DECYZJI

Załączniki stanowiące integralną część decyzji:

1. Pouczenie o skutkach wpisu do rejestru zabytków.
2. Mapa z zaznaczoną granicą wpisu do rejestru zabytków.

**Dolnośląski Wojewódzki
Konserwator Zabytków**

Daniel Gibski

Otrzymują:

1. Dolnośląskie Centrum Rehabilitacji i Ortopedii Sp. z o.o.
2. Skarb Państwa, Państwowe Gospodarstwo Leśne, Lasy Państwowe, Nadleśnictwo Kamienna Góra

Do wiadomości:

1. Narodowy Instytut Dziedzictwa
2. Urząd Miasta Kamienna Góra
3. Starostwo Powiatowe w Kamiennej Górze, Wydział Architektury i Budownictwa
4. Sąd Rejonowy w Kamiennej Górze, IV Wydział Ksiąg Wieczystych
5. Delegatura w Jeleniej Górze WUOZ we Wrocławiu
6. a/a WRiD KM

POUCZENIE o skutkach wpisu do rejestru zabytków

Wpisanie obiektu do rejestru zabytków pociąga za sobą następujące skutki wymienione w niżej przytoczonym wyciągu z ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2022, poz. 840 t.j.) :

Art. 5

Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Art. 12

Starosta, w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, może umieszczać na zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru znak informujący o tym, iż zabytek ten podlega ochronie.

Art. 25

1. Zagospodarowanie na cele użytkowe zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru wymaga posiadania przez jego właściciela lub posiadacza:

- 1) dokumentacji konserwatorskiej określającej stan zachowania zabytku nieruchomego i możliwości jego adaptacji, z uwzględnieniem historycznej funkcji i wartości tego zabytku, jak również możliwości jego dostosowania dla osób ze szczególnymi potrzebami, o których mowa w ustawie z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (Dz. U. poz. 1696 i 2473);
 - 2) uzgodnionego z wojewódzkim konserwatorem zabytków programu prac konserwatorskich przy zabytku nieruchomym, określającego zakres i sposób ich prowadzenia oraz wskazującego niezbędne do zastosowania materiały i technologie;
 - 3) uzgodnionego z wojewódzkim konserwatorem zabytków programu zagospodarowania zabytku nieruchomego wraz z otoczeniem oraz dalszego korzystania z tego zabytku, z uwzględnieniem wyekspozowania jego wartości.
2. W celu spełnienia wymagań, o których mowa w ust. 1, wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany nieodpłatnie udostępnić do wglądu właścicielowi lub posiadaczowi zabytku nieruchomego posiadaną przez siebie dokumentację tego zabytku oraz umożliwić dokonywanie niezbędnych odpisów z tej dokumentacji.

Art. 27

Na wniosek właściciela lub posiadacza zabytku wojewódzki konserwator zabytków przedstawia, w formie pisemnej, zalecenia konserwatorskie, określające sposób korzystania z zabytku, jego zabezpieczenia i wykonania prac konserwatorskich, a także zakres dopuszczalnych zmian, które mogą być wprowadzone w tym zabytku.

Art. 28

1. Niezależnie od obowiązków wynikających z opieki nad zabytkami, określonych w art. 5, właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego do rejestru lub zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków zawiadamia wojewódzkiego konserwatora zabytków o:

- 1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zdarzenia;
- 2) zagrożeniu dla zabytku, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zagrożenia;
- 4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości.

Art. 30

1. Właściciel lub posiadacz zabytku nieruchomego bądź nieruchomości o cechach zabytku jest obowiązany udostępnić ten zabytek bądź nieruchomość wykonawcy badań w celu ich przeprowadzenia.

2. W przypadku odmowy udostępnienia zabytku nieruchomego bądź nieruchomości, o których mowa w ust. 1, wojewódzki konserwator zabytków może wydać decyzję nakazującą właścicielowi lub posiadaczowi udostępnienie tego zabytku bądź nieruchomości, na czas niezbędny do przeprowadzenia badań, jednak nie dłuższy niż 3 miesiące od dnia, w którym decyzja stała się ostateczna.

3. Za szkody wyrządzone w związku z badaniami, o których mowa w ust. 1 lub 2, przysługuje odszkodowanie na zasadach określonych w Kodeksie cywilnym.

Art. 36

1. Pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wymaga:

- 1) prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, w tym prac polegających na usunięciu drzewa lub krzewu z nieruchomości lub jej części będącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem lub inną formą zaprojektowanej zieleni;
 - 2) wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku;
 - 3) prowadzenie badań konserwatorskich zabytku wpisanego do rejestru;
 - 4) prowadzenie badań architektonicznych zabytku wpisanego do rejestru;
 - 5) prowadzenie badań archeologicznych;
 - 6) przemieszczanie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
 - 8) dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
 - 9) zmiana przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru lub sposobu korzystania z tego zabytku;
 - 10) umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru: urządzeń technicznych, tablic reklamowych lub urządzeń reklamowych w rozumieniu art. 2 pkt 16b i 16c ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2018 r. poz. 1945, z późn. zm.) oraz napisów, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;
 - 11) podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru, z wyłączeniem działań polegających na usuwaniu drzew lub krzewów z terenu nieruchomości lub jej części niebędącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem albo inną formą zaprojektowanej zieleni;
3. Pozwolenia, o których mowa w ust. 1 i 11, mogą określać warunki, które zapobiegą uszkodzeniu lub zniszczeniu zabytku.
4. Wojewódzki konserwator zabytków może uzależnić wydanie pozwolenia na podejmowanie działań, o których mowa w ust. 1 pkt 6, 9 i 11, od przeprowadzenia, na koszt wnioskodawcy, niezbędnych badań konserwatorskich, architektonicznych lub archeologicznych. Egzemplarz dokumentacji badań jest przekazywany nieodpłatnie wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków.

Art. 49

1. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać decyzję nakazującą osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do korzystania z zabytku wpisanego do rejestru, wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu albo ograniczonego prawa rzeczowego lub stosunku zobowiązaniowego, przeprowadzenie, w terminie określonym w tej decyzji, prac konserwatorskich lub robót budowlanych przy tym zabytku, jeżeli ich wykonanie jest niezbędne ze względu na zagrożenie zniszczeniem lub istotnym uszkodzeniem tego zabytku.

Art. 50

3. W przypadku wystąpienia zagrożenia dla zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru, polegającego na możliwości jego zniszczenia lub uszkodzenia, starosta, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, może wydać decyzję o zabezpieczeniu tego zabytku w formie ustanowienia czasowego zajęcia do czasu usunięcia zagrożenia. Przepisy o gospodarce nieruchomościami stosuje się odpowiednio.

4. Jeżeli nie jest możliwe usunięcie zagrożenia, o którym mowa w ust. 1 lub 3:

- 2) zabytek nieruchomy może być na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków wywłaszczony przez starostę na rzecz Skarbu Państwa lub gminy właściwej ze względu na miejsce położenia tego zabytku, w trybie i na zasadach przewidzianych w przepisach o gospodarce nieruchomościami.

Art. 73

Osoba fizyczna, jednostka samorządu terytorialnego lub inna jednostka organizacyjna, będąca właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadającą taki zabytek w trwałym zarządzie albo będąca właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa, może ubiegać się o udzielenie dotacji celowej z budżetu państwa na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru albo prac konserwatorskich lub restauratorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa.

Art. 107a

1. Właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa albo wpisanego do rejestru lub innego zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, który nie powiadomił odpowiednio ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego albo wojewódzkiego konserwatora zabytków o:

- 1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zdarzenia,
 - 2) zagrożeniu dla zabytku, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zagrożenia,
 - 4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości
- podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 2000 zł.
2. Karę pieniężną, o której mowa w ust. 1, nakłada w drodze decyzji organ ochrony zabytków, którego właściciel lub posiadacz obowiązany był powiadomić.

Art. 107c

1. Osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, która uniemożliwiła lub utrudnia dostęp do zabytku organowi ochrony zabytków, wykonującemu uprawnienia wynikające z ustawy, podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 2000 zł.
2. Karę pieniężną, o której mowa w ust. 1, nakłada w drodze decyzji organ ochrony zabytków, któremu uniemożliwiono lub utrudniono dostęp do zabytku.

Art. 107d

1. Kto bez pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków podejmuje działania, o których mowa w art. 36 ust. 1 pkt 1-5, podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 500 000 zł.
2. Kto podejmuje działania, o których mowa w art. 36 ust. 1 pkt 1-5, niezgodnie z zakresem lub warunkami określonymi w pozwoleniu wojewódzkiego konserwatora zabytków, podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 500 000 zł.
5. Karę pieniężną, o której mowa w ust. 1-4, nakłada w drodze decyzji organ ochrony zabytków, który wydał pozwolenie bądź był właściwy do wydania pozwolenia.

Art. 108

1. Kto niszczy lub uszkadza zabytek, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.
2. Jeżeli sprawca czynu określonego w ust. 1 działa nieumyślnie, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności od lat 2.
3. W razie skazania za przestępstwo określone w ust. 1 polegające na zniszczeniu zabytku sąd orzeka na rzecz Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków i w wysokości do wartości zniszczonego zabytku.
4. W razie skazania za przestępstwo określone w ust. 1 polegające na uszkodzeniu zabytku sąd orzeka obowiązek przywrócenia stanu poprzedniego, a jeśli obowiązek taki nie byłby wykonalny - w wysokości do wartości zniszczonego zabytku.
5. W razie skazania za przestępstwo określone w ust. 2 sąd może orzec na rzecz Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków i w wysokości od trzykrotnego do trzydziestokrotnego minimalnego wynagrodzenia.

Art. 110

1. Kto będąc właścicielem lub posiadaczem zabytku nie zabezpieczył go w należyty sposób przed uszkodzeniem, zniszczeniem, zaginięciem lub kradzieżą, podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny.
2. W razie popełnienia wykroczenia określonego w ust. 1 można orzec w wysokości dwudziestokrotnego minimalnego wynagrodzenia na wskazany cel społeczny związany z opieką nad zabytkami.

Art. 113

1. Kto będąc właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa albo wpisanego do rejestru lub innego zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków nie powiadomił odpowiednio ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego albo wojewódzkiego konserwatora zabytków o:

- 1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zdarzenia,
 - 2) zagrożeniu dla zabytku niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zagrożenia,
 - 4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości
- podlega karze grzywny.
2. W razie popełnienia wykroczenia określonego w ust. 1 można orzec w wysokości dwudziestokrotnego minimalnego wynagrodzenia na wskazany cel społeczny związany z opieką nad zabytkami.

Art. 114

Kto uniemożliwi lub utrudnia dostęp do zabytku organowi ochrony zabytków, wykonującemu uprawnienia wynikające z ustawy, podlega karze grzywny.

Art. 117

Kto bez pozwolenia albo wbrew warunkom pozwolenia prowadzi:

- 2) prace konserwatorskie, restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie lub architektoniczne przy zabytku wpisanym do rejestru lub roboty budowlane w jego otoczeniu albo badania archeologiczne
- podlega karze grzywny.

Art. 118

1. Kto bez pozwolenia umieszcza na zabytku wpisanym do rejestru: urządzenie techniczne, tablicę reklamową lub urządzenie reklamowe w rozumieniu art. 2 pkt 16b i 16c ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, lub napis, podlega karze ograniczenia wolności albo grzywny.